

Hatos Pál: Variációk tele és tere

Szerkesztőtársaim, illetve szerzőink vaskos és szellemileg is tekintélyes súlyú reflexiókat kínálnak legfrissebb számunkban. Variációk? A szó arra utal, hogy nehéz a dolgok, művek, eszmék és identitások lényegét megfogni – van-e egyáltalán 'egyes szám' vagy a dolgok és jelenségek mindig plurálisak? Van-e a műalkotásnak egyedisége, vagy lényegisége, mit jelent – jelent-e még bármit – a szerzői szándék, a teremtő gondolat? A szubjektív jégkorszakát éljük. Átmenet minden, s észleléseink pillanatfelvételek? Belefér az alkotás az időbe? Vagy az idő múlása óhatatlanul felémészti az öröklét – vagy fogalmazzunk szerényebben – a maradandóság ígéretét és igényét? Fény és pillanat érdekes, egymást keresztező metszeteit idézi fel Lieber Erzsébet nagy lélegzetű és filozófiai igényű artisztikus filológiája.

Mit jelent az, hogy az idős, szerelem ígézetébe esett Rippl-Rónai festmények sorozatát készíti múzsájáról-kedveséről alkotói pályája utolsó korszakában, mit jelent Zorka jelenléte és a rá való emlékezés a fennmaradt művek szempontjából? Szabó Zsófia filológiai és ikonológiai búvárkodása sok érdekes további kérdést ad az „egy téma sok változat” sokat látott és sokat elemzett művészettörténeti és művészetelméleti problémaköréhez.

A variációk kérdései Kiss Gábor Zoltán témaválasztásában és szemléletében is úttörő esettanulmányában a játék, a retorika s végső soron az emberi szabadság lehetőségességének átláthatatlan mátrixába vezetnek el – mechanika, sablonok és az ágencia, azaz a cselekvőképesség humán hozzájárulásának ma egyre aktuálisabb dilemmáihoz.

Azonosság és ismételhetőség, a mutációk kompetitívitása az evolúciós folyamat során – a biológiáról alkotott tudományos ismereteink alapfogalmait képezik –, s úgy tűnik e fogalmak szemantikája gyümölcsöztethető a művészetek és a mesterséges intelligencia (MI) szorongatóan (vagy felszabadítóan?) közel került kapcsolati dinamikájához. Pál Gyöngyi a sokáig magányos szektavezérnek tekintett nagy hatású művész és művészeti gon-

dolkodó Erdély Miklóstól indul ki és elvezet az MI-kérdések művészi kiaknázásainak bonyolult összefüggéseig.

Szintén Pál Gyöngyi fordításában közöljük Emanuelle Arielli és Lev Manovich kritikai tanulmányát az MI és az esztétika kapcsolatáról – amely egyúttal egy fájdalmas és tanulságokkal terhes zarándokút az emberi intelligencia és a művészeti kreativitásról alkotott elképzeléseink kognitív határaihoz. A szerzők az emberi psziché érzelmi elkötelezettségének illúzióra hajlamos természetét feltételezve arra jutnak: az MI által generált dallamok, képek szinte töretlen átmenetet képeznek a „mintha” és a „valódi” eddig sokkal átjárhatatlanabbnak feltételezett szakadékaik felett.

Szalay Miklós formátumos design-esszéje a tárgysorozatok vizsgálata kapcsán szembesít minket azzal, hogyan veszi át a tervezés során a termék és a hozzá kötődő (lényegét adó?), vágyvezérelt képzetek dominanciája az eredeti alkotói eszmék nehezen védhető pozícióit a tervezési munka során. Fogyaszthatóság és művészeti idealizmus ritkán járnak párban – a design és marketing versenyében mintha az utóbbi lenne az utolsó szó –, amely egy pesszimista antropológia egyre biztosabb eljöveteletét vetíti előre.

Számunkat végül egy érzékeny, a művészeti pályáján a nehézségeket, kanyarokat, megszakításokat tudatosan és bölcs reflexivitással megélt művésszel, Szócs Andreával készített interjú zárja – egy szintén érzékeny hangú kérdéseket feltevő művészet-történésszel, lapunk felelős szerkesztőjével, Szabó Zsófiával.

Variációk, alkotói szándék, a mechanika és a véletlen hatalma? Megannyi, a jövő elé hatalmas árnyékot vető kérdés – amely emberi-művészi valóznak – nem hagyja a konvenciók békés és opportunus hálójában vergődni. Ennyi optimizmussal ajánljuk ezt a számot minden érdeklődő olvasónknak, remélve, hogy a szövegekkel való birkózás során valódi intellektuális találkozások fejlődnek ki szerző, olvasó és a szöveg közötti végtelen lehetőségekkel teli térben.